IL-BIDWI

FOLJU MAHRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur: C. Zammit-Marmarà, M.B.E.

Nru. 72 IL-HAMIS, IL-15 TA' NOVEMBRU, 1945. Nru. 72

Zjara Lid-Dipartiment Tal-Biedja Mis-Sur S.E.V. Luke

Kap Tad-Dipartiment Tal-Mediterran Fl-Ufficcju Kolonjali

IŻ-ŻJARA TAS-SUR S.E.V. LUKE FID-DIPARTIMENT

NHAR l-Erbgħa, l-24 tax-xahar li għadda, id-Dipartiment tal-Biedja kellu l-ġieħ ta' żjara mis-Sur S.E.V. Luke li, flimkien mad-Direttur tal-Biedja, żar ħafna ferghat tad-Dipartiment fejn huwa ra x-xogħol li qiegħed isir mid-Dipartiment fl-interess tal-biedja ta' Malta u Għawdex

FIL-QASAM TAT-TJUR, FIL-PITKALIJA U FIL-BIĊĊERIJA

Il-qasam il-ġdid tat-Tjur f'Wied Inċita kien wieħed mill-ewwel postijiet li żar is-Sur Luke fejn huwa ħa interess kbir fix-xogħol li qiegħed isir f'din il-fergħa tal-Qasam tat-torbija ta' l-annimali. Dan il-Qasam huwa mitfugħ fuq il-produzzjoni tal-bajd għat-tifqis u fuq it-torbija ta' tiġieġ u flieles. Mill-Qasam tat-Tjur, is-Sur Luke mar fil-Pitkalija ta' Ħal Balzan fejn tidħol għall-bejgħ il-biċċa l-kbira tal-biegħa ta' ħaxix u frott ikkultivat f'Malta, u hawnhekk is-Sur Luke ġie mgħarraf dwar kif jaħdem is-sistema tal-ium għall-bejgħ tal-prodotti tal-biedja Maltija.

Wara li żar il-Pitkalija ta' Ħal Balzan, is-Sur Luke mar iżur il-Biċċerija tal-Gvern li issa qiegħda targa' tieħu r-ruħ wara li kienet ġiet milquta sewwa mill-balal tal-għadu u fejn il-qtil tal-bhejjem għal-laħam issa qed jiżdied ta' kuljum. Bħala ħaġa interessanti, hawnhekk urejnieh u fissirnielu kif taħdem l-Ambulanza taż-Żwiemel.

FL-UFFIĊĊJI TAD-DIPARTIMENT

Qabel ma s-Sur Luke mar iżur il-Qasam tal-Għammieri, huwa daħal fl-uffiċċji differenti ta' l-amministrazzjoni ta' l-Uffiċċju Prinċipali illi, barra mir-Reġistru, fih hemm ukoll il-Fergħa tal-Kontijiet, il-Fergħa għat-Tqassim tal-Ċwież tal-Bhejjem, il-Kamra taċ-Ċensiment tar-Raba', il-Ħanut tal-Bejgħ taż-Żrieragħ u Ferghat oħra u, fl-aħħarnett, imma mhux inqas interessanti, il-Kamra ta' l-Informazzjonijiet li ġiet imwaqqfa m'ilux mid-Direttur tad-Dipartiment u li diġà wriet kemm tassew swiet u kemm tassew kienet ħaġa flokha li twaqqfet.

FIL-QASAM TAL-GVERN, FIL-MIĠBĦA TAN-NAĦAL U FIL-MAKNA TAŻ-ŻERRIEGĦA TAT-TADAM

Sabiex jagħlaq iż-żjara tiegħu, dan il-magħruf persunaġġ żar il-proprju Qasam tal-Gvern u beda l-ewwelnett biex jara l-Miġbħa tan-Naħal fejn is-Sur Luke qagħad jitgħaxxaq jara kaxxa tan-naħal bil-ħġieġ li fiha n-naħal kien jidher qiegħed jaħdem fiċ-ċelel tax-xehed tal-għasel. Minn hemm is-Sur Luke mar jara taħdem il-makna taż-żerriegħa tat-tadam li tagħżel iż-żerriegħa mil-laħma tat-tadama. Din iż-żerriegħa tinġabar, u, wara li jsirilha x-xogħol kollu u bir-reqqa meħtieġa, tinbagħat lid-Ditti Ingliżi li qegħdin jikkuntrattaw għall-kwalitajiet differenti ta' żrieragħ.

FL-IMQAWEL TAL-BHEJJEM

Fil-Maqjel tal-Baqar kien hemm ir-razez ta' kampjuni differenti ta' bhejjem ta' l-ifrat li qegħdin jiġu użati mid-Dipartiment għat-tagħmir mal-baqar tal-pajjiż biex minnhom isir tnissil ma' dawn ir-razez u hekk jinkisbu l-aħjar riżultati sew għal dik li hi razza kemm għal dik li hi produzzjoni tal-ħalib. Fil-qrib f'kamra għalih, kien hemm Botbot sabiħ tar-razza Saanen li ġie mogħti bħala rigal mill-"British Goat Society". Is-Sur Luke ġie mgħarraf li kienet diġà saret biċċa xogħol ta' fejda kbira b'dawn il-btabat Saanen billi minn dawn il-btabat ġew mgħammrin bla ħlas numru ġmielu ta' mogħoż li l-gidien li tnisslu minnhom jippromettu ħafna. Barra l-Maqjel tal-Baqar kien hemm tirgħa merħla ngħaġ "East Friesian" fuq il-mergħa tan-nifel. Din ir-razza ta' ngħaġ irranġat ir-razza tagħna sew għal dak li hu suf kemm ukoll għal dik li hi produzzjoni tal-laħam tal-muntun. Id-Dipartiment għadu qed jislef mtaten ta' din ir-razza pura, b'mezz ta' sussidju, biex jinqdew bihom il-bdiewa tal-pajjiż.

Is-Sur S.E.V. LUKE u s-Sur R. BIASINI. fl-Uffiċċju tal-Biedja, l-Għammieri.

FIL-FERGĦA tal-KEJL TAR-RABA'

Wara dan, is-Sur Luke baqa' sejjer biex iżur il-Kamra fejn isir il-Kejl tar-Raba' u ħa interess kbir jisma' dwar ix-xogħol armajn ġdid li qed isir mid-Dipartiment tal-Biedja f'din il-Fergħa bil-ħsieb li jittieħdu l-informazzjonijiet kollha u d-dettalji meħtieġa dwar l-uċuħ tar-raba' li mingħajrhom ebda proġett għall-progress tal-biedja ma jista' jirnexxi sewwa.

FIL-FERGĦA TAT-TORBIJA TAL-FNIEK TAR-RAZZA

Żjara qasira saret imbagħad fit-Taqsima tal-Fniek tar-Razza fejn kien hemm dehra sabiħa ta' fniek tar-razza kbira "Flemish Giants". Il-frott tal-ħidma ta' din il-Fergħa jista' wieħed jarah sewwa ma' l-irkejjen kollha ta' Malta u Għawdex fejn wieħed dlonk jiltaqa' mal-akbar numru ta' fniek ta' din ir-razza fost il-kotra ta' fniek li għandna fil-Gżejjer ta' Malta. F'dan il-Post is-Sur Luke iggosta ħafna boton żrameġ ta' tmint ijiem li kienu jidhru tassew għal qalbhom fil-kaxxa tagħhom taħt il-għajnejn tal-fenka ommhom.

FIL-MAQJEL IL-ĠDID TAL-MAJJALI

Il-Post li s-Sur Luke mar iżur wara dak tal-Fniek, kien il-Maqjel il-Ġdid tal-Majjali fejn qegħdin jitrabbew il-Majjali Bojod Kbar tar-razza. L-iskop ta' dawn il-Postijiet għat-torbija ta' razez tajba ta' bhejjem, kif għarrafna lis-Sir Luke, huwa li wieħed itejjeb ir-razez tal-bhejjem tal-pajjiż, u, nistgħu ngħidu, fl-ebda qatgħa ta' bhejjem dan il-miljorament fir-razza ma deher li rnexxa hekk tajjeb daqs kemm deher fil-majjali, kif mill-bqija, tixhed il-kwalità tassew eċċellenti tal-majjali li issa qed jitrabbew fil-Gżejjer ta' Malta.

FIL-FERGĦA TAŻ-ŻERRIEGĦA

Iż-żjara tas-Sur Luke għalqet bil-mawra li hu għamel fil-Fergħa taż-Żerriegħa fejn huwa ċ-ċentru tax-xogħol il-kbir ta' din l-industrija l-ġdida li miexja hekk il quddiem. Il-produzzjoni taż-żrieragħ għas-safar id-Dipartiment qed jinkuraġġiha bi sħiħ billi hemm x'wieħed jittama li 'l quddiem

(Jissokta fil-faċċata 2)

IL-HANFUSA COLORADO

(C.' Zammit-Marmarà, M.B.E.)

Id-Dehra tagħha fl-Ewropa

IL-PATATA hi wieħed mill-prodotti l-iżjed meħtieġa għall-bniedem. Il-koltivazzjoni u l-konsum ta' dan il-prodott żdiedu mal-kobor tal-popolazzjoni tad-dinja. Madankollu l-patata hi wieħed mill-prodotti li ġie maħqur l-iżjed mill-mard sa mill-ħolqien tiegħu. Prodott ta' ħtieġa hekk kbira ġagħal lin-nies li jifhmu biex jibdew jistudjaw bla dewmien ħalli jsibu rimedju għall-mard. Barra mill-mard, il-patata timtess ukoll minn xi dud jew insetti, iżda kontra dil-ħsara nstab ukoll rimedju. B'danakollu d-dehra fl-Ewropa tal-"Hanfusa Colorado" qed tħasseb ħafna lill-biedja, u aħna l-Maltin ma nistgħux ma nitħassbux ukoll minħabba l-gwaj li ġġib din il-Hanfusa.

Fil-waqt li dud ieħor jikber bil-mod u l-ħsara tiegħu jista' wieħed jilqagħha, il-Hanfusa Colorado ma tagħti żmien ta' xejn. Hi tiżdied b'għadd kbir malajr u l-ħsara li tagħmel hi tabilħaqq kbira. Jekk hi tilħaq tixtered imqar ftit, allura tkun ħaġa tqila biex wieħed jeqridha.

Il-ħsara tal-Hanfusa Colorado hi ikbar mill-mess kollu tal-mard u tad-dwied flimkien.

L-Ingliżi qegħdin jieħdu passi qawwija biex ma jħallux il-Hanfusa Colorado tinxtered iżjed f'pajjiżhom, u għalhekk pajjiżi oħra qegħdin jagħmlu wkoll dak li jistgħu kontra tagħha, iżda l-aħħar aħbarijiet li għandna juru li hi xterdet sewwa fil-Kontinent. Fi Franza deħ.et f'bosta nħawi, fil-waqt li fil-Belġju xterdet kważi kullimkien, u hemm biża' li minn dawn il-pajjiżi tidħol ukoll f'artna, u jekk qatt (Alla jħares) tidħer, il-qirda tagħha tkun allura tiddependi biss mill-passi li aħna nkunu lesti biex nieħdu kontriha, mingħajr telf ta' żmien.

Kif mill-Messiku mxiet għall-Ewropa

Il-Hanfusa Colorado nħolqot mingħajr dubju fil-Messiku, fejn ilha magħrufa mill-eqdem żmenijiet. Hi kienet tmiss pjanti salvaġġi, u minn fuq dawn tgħix, iżda meta nies emigraw u bdew jikkultivaw l-art fil-Punent tal-Mississippi hi bdiet malajr tinxtered fuq il-patata u fuqha bdiet toktor b'għadd kbir. Minn hemm bdiet tiġri għal-Lvant, fejn sabet għelieqi kultivati mill-aħjar, u fi ftit żmien xierdet ma' l-Amerika kollha, mnejn f'dawn l-aħħar snin daħlet ġo l-Ewropa. Il-ħsieb biss li din il-Hanfusa għad ukoll tidħol f'Malta ma jistax iħallina kwieti. Għaldaqshekk ikun jinħtieġ li wieħed ilesti t-trieq għalli jista' jkun, għal dak li jinħtieġ fil-kas li tidher fostna jew madwarna. L-ewwelnett jinħtieġu passi qawwija biex hawnhekk ma tidħolx minn dawk il-pajjiżi fejn dehret.

Kif tgħix

Il-Hanfusa Colorado tgħaddi x-xhur tax-xitwa taħt it-trab — xi għaxar pulzieri fond mill-ħamrija. Fi ħruġ Frar jew dħul Marzu, skond it-temp, titla' fil-wiċċ u ttir għal dawk l-egħlieqi fejn issib il-patata. Il-Hanfusa Colorado ttir b'ħ ffa kbira, u għandha l-qawwa li ddum sigħat fl-arja u tista' b'hekk tittajjar għal bogħod. Malli ssib il-faxxina tal-patata, hi tibda tiekol minnha b'ħeffa kbira. Il-Hanfusa mara tibda malajr tbid taħt il-weraq, sewwa sew bħal ma jbid id-dud tal-farfett. Dan il-bajd ifaqqas fi ftit ġranet, u wara hu wkoll jaqbad jiekol il-faxxina tal-patata. Wara xi għoxrin jum, id-dudu jkun kiber kemm imissu, u allura jfittex fejn jinżel fil-ħamrija biex jitbiddel f'fosdqa u minnha joħroġ ħanfusa għal ħabta ta' Settembru-Ottubru, fejn jerġa' jsib wiċċ ieħor ta' patata. B'hekk f'Malta l-Hanfusa Colorado tista' tikber u toktor b'għadd kbir, billi l-kondizzjonijiet ta' pajjiżna, kif ukoll il-klima, jaqblu wisq għaliha.

Il-Ħsara li tagħmel

Aħna ma nixtiqux inbeżżgħu lill-bdiewa iżjed milli jinħtieġ — J'Alla l-Hanfusa Colorado ma tidher qatt f'artna, iżda "li wieħed jilqa' l-marda huwa wisq aħjar mill-kura", igħidu l-Ingliżi, u jiswielna ħafna jekk aħna mmorru ma' dan il-qawl.

Bħalma wieħed jara minn dak li għedna, il-Hanfusa Colorado tagħmel ħsara minn mindu tfaqqas sakemm tmut, u mhux bħal uħud mid-dud l-ieħor. Bħallikieku nistgħu nsemmu d-dud tal-farfett. Dan id-dud jagħmel ħafna ħsara fil-waqt li jkun dudu, iżda meta jsir farfett ma jagħmelx ħsara ħlief dik li jbid. Il-Hanfusa Colorado tagħmel ħsara fiż-żmien li tkun dudu, u tagħmel l-istess ħsara wara li ssir Hanfusa.

Id-daqs tad-dudu kemm ukoll tal-Hanfusa hu ftit anqas minn nofs pulzier.

Nerġgħu ngħidu illi hemm biss żewġ rimedji li bihom nistgħu nħarsu pajjiżna mill-Hanfusa Colorado — l-ewwel u l-aħjar hu dak ll ma nħalluhiex tidher fostna billi nieħdu l-passi kollha meħtieġa, u t-tieni li nkunu lesti għaliha biex neqirduha minnufih fil-kas li tidher f'Malta.

IL-BIEDJA TAD-DWIELI

(Salvu Agius)

Il-Biedja tad-Dwieli u l-marda tal-Filossera

IL-BIEDJA tad-dwieli hija l-ewlenija fost is-siġar tal-frott fil-gżejjer tagħna. Tant żdiedet, l-iktar fl aħħar snin ta' qabel il-gwerra, li kien hemm minn ħaseb li l-biedja tad-dwieli għad tisboq kull biedja oħra li aħna għandna. Biex din tħalli l-qligħ li wieħed jistenna minnha jinħtieġ illi l-bidwi jaħdimha bis-sengħa u jieħu dik il kura kollha li hi meħtieġa. Għall-ħabta tal-1911 kienet tfaċċat il-marda tal-Filossera fuq id-dwieli li qajmet biżgħa illi d-dwieli tagħna sejrin kollha jinqerdu. Xi ħaddiema mix-Xagħra ta' Għawdex li kienu marru jaħdmu fl-Alġerija kien fettlilhom jġibu bil-moħbi żarġun tad-dweili li kienu jitrabbew hemm u jaħsbu li fuq dan iż-żarġun daħħlu l-insett ta'-marda tal-Filossera ġewwa Għawdex. Il-marda kienet xterdet ma' kullimkien u bdiet teqred dwieli bil-għama. Ma kienx għad baqa' banda waħda f'Għawdex jew f'Malta li ma kenitx attakkata bil-filossera.

X'inhi l-Filossera, il-ħsara u r-rimedju tagħha

Il-Filossera hija marda tad-dwieli Amerikani, iżda billi din il-marda ilha s-snin il-kbar taħkem fl-Amerika, id-dwieli ta' dak il-kontinent drawha tant li ma baqgħet tagħmlilhom l-ebda ħsara, fil-waqt li jekk dana l-insett tal-filossera jirkeb fuq żarġun li għandna fl-Ewropa jibqa' sakemm jeqirdu għal kollox. Ir-rimedju li nstab biex din il-marda ma taħkimx aktar fl-Ewropa kien dak li jinġiebu żraġen Amerikani, li fuqhom il-filossera ma għandhiex setgħa, jitħawlu u jitħallew jaqbdu biex wara jiġu mlaqqma bid-dielja tal-post.

Koltivazzjoni tax-Xitel

Id-dwieli mlaqqma fuq id-dwieli Amerikani jridu art maħduma fil-fond. Ma'-qiegħ tal-banek xerred demel ġdid u mħaxlef biex l-art tissaħħan iżjed għat-tul. Fir-raba' mżerżaq, fit-tafli, u fir raba' grass, ix-xogħol jista' jsir bil gandotti jew lanijiet. Il-gandotti jridu jkunu wesgħin, dritti u mbegħdin xorta waħda minn xulxin. Mal-qiegħ tal-gandotti xerred id-demel. Mhux ta' min iħejji r-raba' bit-taħfir tal-ħofor, il-għaliex fir-raba' samm u tqil il-ħofor ma jistgħux ikunu ta' ġid.

Egħluq is-sena tat-taħwil, jiġifieri għal-ħabta ta' nofs Frar, ix-xtieli jistgħu jitlaqqmu fil-post bit-tilqima bil-feles. Aktar ma t-tilqima ssir fiż-żagħżugħ, iżjed tirnexxi tajjeb u iżjed tagħti dwieli sbieħ u għammiela.

Jekk tħawwel dwieli ġa mlaqqma, aqtagħhom fil-qasir, jiġifieri ħallilhom biss xi żewġ għejun jew tlieta 'l fuq mit-tilqima. Din it-tiswija għandha ssir b'imqass taż-żabra

(Jissokta fil-faċċata 4)

ŻJARA LID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA MIS-SUR S.E.V. LUKE

(Jissokta mill-faċċata 1)

diem tirnexxi mhux ftit. Sfortunatament għad m'għandniex għalissa permess li nsiefru żerriegħa tal-fjuri wkoll, iżda s-Sur Luke kien hekk twajjeb li wegħedna li jieħu f'idejh din l-affari malli jasal lura fl-Ingilterra.

RADD TA' ĦAJR LIS-SUR LUKE

Aħna fid-Dipartiment nixtiequ nfissru lis-Sur Luke r-radd ta' ħajr tagħna għall-interess kbir li huwa ħa fix-xogħol tagħna u għax-xewqat tajba tiegħu fil-futur tad-Dipartiment. Fil-waqt li ħadna b'idejn is-Sur Luke li għogbu jżurna u xtaqnielu r-risq u l-vjaġġ it-tajjeb, aħna ħassejna illi l-Biedja ta' Malta kellha x-xorti li tikseb il-ħbiberija ta' Membru hekk magħruf ta' l-Uffiċċju tal-Kolonji.

IT-TIFQIS BL-INKUBATURI

(J. Cesareo)

VANTAĠĠI TAT-TIFQIS BL-INKUBATUR

IT-TIFQIS tal-bajd bl-inkubaturi fih ħafna vantaġġi iżjed milli wieħed ifaqqas bil-qrejjaq. Bl-inkubatur, tista' tfaqqas flieles bi kwantità kbira u fi żmien li wieħed ikun irid mingħajr ma joqgħod jistenna lit-tiġieġ li jkollu joqogħdulu qrejjaq. Barra minn dan, biex tqiegħed tagħqida kbira jkun jinħtieġlek ħafna tiġieġ li joqogħdu qrejjaq, u dawn ititlef minnhom għadd mhux ħażin ta' bajd li jkun jista' jittiekel, kemm-il-darba taħseb kmieni u ttajjar il-qrejqa tat-tiġieġa malli tara li dina ithajret biex toqgħod fuq il-bajd.

Fl-inkubaturi, il-bajd ma jkunx hemm periklu li jinkisirlek bħalma tista' tkissirlek minnhom il-qroqqa u l-flieles ma jitgħaffġux bħalma jiġri bosta drabi mit-tiġieġa li tkun faqqsithom. L-inkubatur ifaqqas tajjeb skond l-attenzjoni li inti tagħti tiegħu.

XORTA TA' INKUBATURI

F'Malta, l-aktar li nużaw huma żewġ xorta ta' inkubaturi, wieħed bit-tank tal-misħun jew bil-pajp tal-misħun u l-ieħor bl-arja sħuna. Dawn iż-żewġ xorta ta' inkubaturi huma t-tnejn tajbin, iżda l-inkubatur tat-tank jew bil-pajp tal-misħun hawn ħafna li jsibuh aħjar minn dak ta' l-arja sħuna. Ir-raġuni hija li jekk l-inkubatur jintefa b'xi kumbinazzjoni, l-inkubatur tat-tank tal-misħun iżomm il-bajd sħun għal madwar erba' sigħat wara li jkun ġara dal-kas, fil-waqt illi l-inkubatur li jitħaddem bl-arja sħuna, jekk b'kumbinazzjoni jintefa, jiksaħ wisq aktar malajr.

Barra minn dawn iż-żewġ xorta ta' inkubaturi li semmejna, hemm ukoll l-inkubaturi li jaħdmu bl-elettriku, iżda dawn mhux ta' min jirrikkmandahom wisq għall-kondizzjonijiet tagħna. L-inkubatur li jaħdem bl-elettriku, aktarx li jitfa' s-sħana xotta u ma tixbahx lis-sħana naturali. Is-sħana ta' l-elettriku lanqas ma tilħaq il-postijiet kollha ta' l-inkubatur bl-istess qawwa u għalhekk issir differenza fil-proċess tal-ġenerazzjoni.

L-inkubatur ta' l-elettriku jista' wkoll jisfrattalek ittqegħida kollha li jkollok bil-i l-kurrent meħtieġ ma jżommx ugwali t-temperatura meħtieġa, barra milli jista' jinqata' l-kurrent u b'hekk l-inkubatur jista' jiksaħ.

KIF JAHDEM L-INKUBATUR TAL-MISHUN

L-inkubaturi tal-misħun jaħdmu hekk: l-ewwel timla tilar b'l-ilma frisk u tpoġġih taħt it-tilar li tqiegħed il-bajd fih, imbagħad tlesti l-lampa bil-pitrolju li jkollha l-ftila irranġata sewwa. Imla t-tank jew il-pajp, b'misħun kważi ser jiftaħ jagħli, u wara ixgħel il-lampa. Ħalli kollox miexi kif għidna hawn fuq għal 24 siegħa u sakemm ittemperatura ta' l-inkubatur tilħaq minn 103 sa 103½ gradi. Oqgħod attent għal xi sitt sigħat sabiex tara li din ittemperatura ma taqbeż qatt il-104, il-għaliex jekk jiġri dan issir ħsara fit-tqegħida. Meta tara li għaddew is-sitt sigħat u t-temperatura żammet, kif għidna aktar 'il fuq, bejn il-103 u l-103½, tista' allura tqiegħed it-tilar tal-bajd li għandu jkun immarkat b'salib fuq naħa waħda: u dan, sabiex tkun taf fuq liema naħa tkun qallibt il-bajd, meta jkun fl-inkubatur. Tiftaħx l-inkubatur, biex tqalleb il-bajd qabel jgħaddu l-ewwel 48 siegħa, u, wara, ibda qallbu tliet darbiet kuljum. Darba minn dawn it-tliet darbiet jagħmel tajjeb jekk tħalli l-bajd jiksaħ għal xi kwarta. Fi-granet tal-kesħa tħallihx mingħajr sħana għal aktar minn 10 minuti.

GHAŻLA TAL-BAJD

L-għażla tal-bajd għandha ssir b'reqqa kbira: warrab kull bajda li tkun imxaqqa, żgħira, sfurmata, kbira ħafna jew inkella bajd b'żewġ isfra. Jekk tpoġġi bajda fid-dawl ta' l-elettriku malajr tinduna jekk din tkunx b'żewġ isfra. Il-bajd lanqas għandu ikun qadim wisq: bajda friska tasserduk ikollha aktar saħħa minn dik li tkun qdiemet.

Wara sebat ijiem, tista' tara wkoll mil-lampa ta' l-elettriku jekk il-bajd huwiex ċar. It-tilar ta' l-ilma frisk biddillu l-ilma kull sitt ijiem u aħslu tajjeb. Fit-tank żid ftit misħun ħalli tpatti għal dak li jkun naqas.

Meta jgħaddu 15-il ġurnata, erġa' ara l-bajd taħt illampa ta' l-elettriku biex twarrab dak li jkun miet. għax inkella dan jagħmel ir-riħa u jkun ta' deni għall-bajd l-ieħor li jkun tajjeb. Fid-19-il jum, agħlaq l-inkubatur u tiftħux qabel jgħaddu 21 ġurnata. Neħħi l-flieles kollha u l-qxur malajr u erġa' għalaq l-inkubatur u ħalli l-bajd li jifdal għal 24 siegħa oħra. Meta jgħaddi dan il-ħin, ħu l-flieles li tkun ġa' ssib u tista' itarmi l-bajd kollu li jkun baqa'.

XOGHOL U GHODOD TAL-BIEDJA FL-IMGHODDI U L-LUM

SISTEMI TA' TISQIJA TAR-RABA'

(A. Cremona)

Mis-Swieni għall-Imtieħen tar-Riħ

WARA li semmejna l-għodod tax-xogħol tar-raba' u tal-ġonna, jaqbel li nitkellmu fuq ħaġa mhux inqas importanti, jiġifieri fuq it-tisqija tar-raba'.

Wara l-ħrit, l-egħżieq u t-tisfija tal-wiċċ, l-art trid tixxarrab biex tissaqqew l-egħlejjel u biex l-egħruq ta' l-egħlejjel ikollhom minn fejn jerdgħu. Qabel ma daħlu l-Imtieħen tar-Riħ biex itellgħu l-ilma, u dan l-aħħar il-Pompi tal-Mutur, fir-raba' tas-saqwi ma kontx tara ħlief xi swieni 'l hawn u 'l hinn f'xifer il-widien jew f'xi wileġ itellgħu u jitfgħu l-ilma tal-ġibjun ta' l-ilma ġieri għal ġewwa s-swieni biex imbagħad l-ilma jitferrex għal fuq l-uċuħ tar-raba' tas-saqwi. Is-swieni l-lum naqsu ħafna, il-għaliex il-bidwi jaqbillu li jagħmel nefqa għal darba u jiffranka l-bhima u ż-żmien.

Il-bżonn li jinħolqu mezzi oħra ta' Tisqija

Il-gwerra, li minnha għadna kif għaddejna u li fiha nħass il-bżonn kbir li l-Gżira, fil-għaks li fih kienet tinsab, tkabbar il-produzzjoni, barra mill-ħsarat kbar li ħalliet, urietna li jiħtieġ insibu mezz eħfef u aħjar biex insaqqu l-uċuħ, u minnha dlonk tgħallimna xi mezzi biex nippro-fittaw ruħna mill-ilma ġieri ta' l-art u b'hekk inkabbru r-raba' tas-saqwi biex ikollna ħaxix u frott fl-istaġun tan-nixfa.

Proġett ġdid li qiegħed jaħdem

Kien ilu biex isir xi proġett biex wieħed itejjeb u jkabbar ir-raba' saqwi ta' dawn il-Gżejjer, iżda għal xi raġunijiet, dan il-proġett qatt ma seħħ. Il-proġett issa ilu li beda jinħadem minn xi sentejn b'riħet it-tħabrik tad-Dipartiment tal-Biedja. Dan ix-xorta ta' raba' saqwi ta' meded kbar mal-kampanja kollha tal-Gżira ma jkunx iservi biss biex jinżara' u jitħawwel fih ħaxix għall-ikel tal-bniedem, iżda wkoll għall-għalf tal-bhejjem. B'riħet iż-żieda fir-raba' tas-saqwi, il-produzzjoni tal-għalf tikber u b'hekk tikber ukoll it-torbija tal-bhejjem għal-laħam tal-porku, laħam taċ-ċanga u laħam tat-tjur. B'hekk ukoll tikber il-ħażna ta' demel naturali minn bhejjem li wieħed irabbi.

L-ewwel twettiq tal-proġett tar-raba' tas-saqwi kien f'biċċa raba' f'Ħal Għaxaq, fejn sar xi tibdil fis-sistema ta' pumpjar u ta' ġibjuni li kien hemm diġà u li rranġaw ruħhom għat-tisqija tar-raba'. It-tieni biċċa raba' tas-saqwi li nfetħet kienet iż-Żejtun, f'Bulebel iż-Żgħir, fejn fil-11 ta' Settembru 1943, il-Logutenent Gvernatur iddikjara uffiċjalment miftuħa din il-biċċa raba' tas-saqwi. Il-proġett tar-raba' saqwi kien maħsub għal xi erbgħin zona ta' 100 tomna raba' l-waħda. S'issa b'dan il-proġett f'dan ix-xorta ta' raba' ħandna mal-500 tomna raba' saqwi ġdid.

Sakemm infetħet din il-biċċa raba' tas-saqwi, f'Malta u Għawdex kellna 162,000 tomna raba' maħdum, iżda minnu ma kellniex ħlief 7,800 tomna ta' raba' saqwi. Minn dan is-saqwi kien, u għadu, jiddependi l-ħaxix kollu li aħna nieħdu fis-sajf, u biex minnu nieħdu prodott ta' patata bikrija fix-xitwa. Li kieku ma kienx hawn dan il-ftit raba' tas-saqwi, Malta u Għawdex kienu jbatu l-ġuħ fi żmien l-imblokk tal-gwerra li kellna.

Xogħol biex twettaq il-bidu ta' dan il-Proġett

Għal dan ir-raba' tas-saqwi taħt il-proġett li semmejna, indaħal il-Gvern li ħaffer spejjer għall-ilma b'makni

(Jissokta fil-faċċata 4)

IL-FARFETT TAL-KABOĊĊI

Kull min ikun jixtieq għajnuna biex irażżan il-Farfett tal-Kaboċċi, għandu jitlob lis-Sezzjon tal-Patoloġija tal-Pjanti tad-Dipartiment tal-Biedja, l-Għammieri, Marsa, minn fejn ikun jista' jikseb l-informazzjonijiet kollha meħtieġa dwar din il-ħaġa.

IL-MARD TAT-TJUR

Il-Pesta

(J. Orlando Smith)

HAFNA nies għadhom jibagħtu jistaqsuna dwar il-mard li jitfaċċa fuq it-tjur tagħhom minn żmien għal ieħor. L-aktar marda qalila li tolqot it-tiġieġ, hija l-imsejħa Pesta tat-Tiġieġ, li minħabba fiha għadd kbir ta' flieles, jinqerdu kull sena.

Għall-pesta tat-tiġieġ għadu ma nstabx rimedju tajjeb. bizzejjed biex irażżan din il-marda, għalkemm dan l-aħħar xi xjenzjati Indjani stqarrew li huma sabu tilqima li hija tajba biżżejjed biex wieħed jegħleb din il-marda. B'danakollu, sakemm din it-tilqima jkollha żmien biżżejjed ta' prova, jiħtieġ li wieħed jieħu dawk il-prekawzjonijiet diġà magħrufa, sabiex it-tiġieġ tagħhom jibqgħu b'saħħithom u jekk jista' jkun, jeħlsu minn kull mard.

L-Indafa l-aqwa mezz kontra l-mard

Biex wieħed irażżan il-mard, għandu l-ewwel jifhem illi jiħtieġ li hu jrabbi skond is-sengħa u li l-ewwel u qabel kollox idaħħal f'rasu illi l-indafa hija l-akbar mezz kontra kull mard.

Il-gallinari jew il-kmamar tat-tiġieġ bl-armar kollu tagħhom, lasti, passiġġieri, injam ieħor, bwieqi u ħwat, għandhom jinbarxu u jitnaddfu minn kull ħmieġ ta' sikwit. Wara li jinħaslu jkun tajjeb li dawn jiġu disinfettati b'xi taħlita qawwija. B'hekk, il-mikrobi li setgħu jkunu moħbija ġo l-armar, jinqerdu kollha. Il-ħmieġ, ittrab, it-tiben jew mifrex ieħor li jitqiegħed taħt it-tjur, għandhom jinkinsu u l-qiegħa tal-gallinari tinbarax u tinħasel b'xi disinfettant. Is-soqfa u l-ħitan tajjeb li jitgħaddew bil-broxk fil-waqt li kull t'eqa għandha tinħasel minn ġewwa u minn barra. Meta tiddisinfetta, qis li tolqot ittoqob u l-ixquq kollha. Jekk kellek ġa xi tiġieġa marida u metitlek, mingħajr ma għaraft sewwa x'kienet ir-raġuni, bajjad kull'imkien tajjeb. Mal-ħalib tal-ġir ħallat disinfettant qawwi u l-ġir qis li jkun imtoffi frisk.

Tniġġis tat-tiġieġ bit-taħlit ta' tjur u bis-saqajn tan-nies

Ladarba nafu li fil-pajjiż ġa hawn imxija, iddaħħalx tjur ġodda fil-gallinari ma' dawk li għandek, jekk ma tkunx żgur mis-saħħa ta' dawn it-tjur. La tħallix jidħlu nies fejn iżżomm it-tjur tiegħek l-għaliex dawn jistgħu mingħajr ma jkunu jafu, idaħħ'ulek il-mard fil-post li għandek ma' l-istess tajn jew mal-ħamrija li huma jġorru ma' saqajhom. Barra minn Malta dawk li jrabbu t-tjur skond is-sengħa, minbarra li jġagħlu lil kull bniedem li jidħol għandhom jidd'sinfetta saqajh qabel ma jidħol, qegħdin saħansitra jżommu kontro'l qawwi fuq karrettuni u kull bhima li tidħol għandhom. Min għandu n-nies jaħdmu miegħu, fejn jista', aħjar iżommhom jgħixu fir-razzett jew dar li għandu, u ma għandu jħal'i ebda bniedem iżur il-postijiet fejn jinżammu t-tjur. Il-mard tat-tjur jittieħed ħafna u f'daqqa waħda, għalhekk il-prekawzjonijiet li wieħed jieħu qatt ma jkunu żejda meta bihom jista' jsalva t-tiġieġ li jkollu.

Ħaġa ta' impurtanza kbira, barra mill-ikel, hija dik tax-xorb. L-aktar li jitniġġsu t-tiġieġ mill-ħwat jew bwieqi tax-xorb. Dawn il-bwieqi jew ħwat, għandhom jinżammu indaf sewwa u jinsamtu sikwit. L-ilma għandu jingħata dejjem frisk u jitbiddiel ta' sikwit. Ma għandek qatt tħalli l-ilma jishon bix-xemx.

It-Tilqim tat-Tiġieġ jilqa' l-mard

Min jogħġbod attent għal-indafa għandu jsalva ħafna mit-tiġieġ tiegħu. Prova ta' dan huwa l-ftit telf li jġarrab il-Gvern mit-tjur li jżomm f'Wied Inċita. Rari li jitfaċċa mard f'dan il-qasam u t-tiġieġ jidħlu dejjem f'saħħithom u jbidu regulari. Barra mill-indafa, hemm mezz ieħor li kulħadd jista' juża mingħair infiq ta' flus, u din hi l-għajnuna li offra kemm-il darba d-Dipartiment tal-Biedja, li jibgħat b'xejn wieħed mill-impjegati tiegħu biex ilaqqam it-tjur ta' dawk li jitolbu biex isir dan.

Id-Dipartiment jinsab dejjem lest biex min jitolbu jlaqqamlu t-tiġieġ.

Għala d'sinfettant li semmejna aktar il fuq il-kriso' huwa tajjeb ħafna. Daqs kikkra f'gallun ilma jkun biżżejjed biex jagħmel l-effett mixtieq. Xi ftit qtar tal-permanganat fl-ilma, mnejn jixorbu t-tiġieġ, iservi wkoll biex dan l-ilma jżomm ruħu disinfettat.

It-torbija bis-sengħa u bil-kura hija l-akbar segriet biex wieħed irawwem tiġieġ f'saħħithom u jbegħedhom minn ħafna mard.

IL-BIEDJA TAD-DWIELI

(Jissokta mill-faċċata 2)

mhux bil-mus jew bir-ronka, għaliex it-tilqima tkun għadha ma qabditx biżżejjed u jekk tiġbed fuqha bir-ronka tista' ċċaqlaqha jew taqlagħha u titlef kollox. Sewwi l-egħruq u qaċċat bl-imqass l-egħruq li ħabtu jinkisru jew jinbarxu wisq waqt il-qligħ tax-xitla. Tħallix l-egħruq tax-xtieli maqtugħa jinxfu għall-ajru u r-riħ, imma iġborhom flimkien u għattihom bi xkora mxarrba jew ordomilhom l-egħruq bi trab imxarrab sakemm tħawwilhom.

Tinqix, għeżiq, twittija u ikkunkjar

Sew id-dwieli mlaqqma kif ukoll dawk li m'humiex iridu l-inqix u l-indafa mill-ħaxix ħażin ma' tul ix-xitwa; għażqa tajba fi dħul Marzu qabel jibdew jitħarrku, naqxa u twittija kif imiss fi dħul April. Wara li jingabar l-egħneb u tagħmel xi ftit xita li trattab l-art, ikun jiħtieġ nikkunkjaw lid-dwieli biex ix-xita tinżel fuq egħruqhom u ssir il-ħażna tax-xita jekk ikollna xitwa milwiema.

Tidmil—Tiżrigħ bejn id-Dwieli

Id-dwieli jridu d-demel kull tliet snin jew erbgħa. Meta jsir għeżiq bil-banki kmieni wara ż-żabra, bejn id-dwieli tista' tinżera' l-piżelli jew xi ftit patata, iżda qatt ma għandek tiżra' għall-imwaħħar il-għaliex f'rebbiegħa xotta l-egħruq tal-patata bħal ta' eghlejjel oħra jnixxfu l-art u d-dwieli jbatu min-nuqqas tat-tira.

Sajran tal-Għeneb, Ġbir tal-Għeneb

Id-dawl u s-sħana tax-xemx huma dawk li jsajru l-għeneb. Tneżżax id-dielja wisq mill-weraq speċjalment 'il fuq mill-għaksa mnejn ikun ħiereġ il-għanqud: meta s-sħana tibda kmieni, il-frott jonfoħ u jsajjar bikri. Il-frott misjur għandu jingabar bil-galbu kollu u mhux jinxteħet kif ġieġie ġewwa l-qartalla. Il-għeneb mgħaffeġ jiqras malajr u jqarras u jmarrad l-inbid. Kieku wieħed jista' jiġbor ilfrott f'kaxxi jew qfief miksija bil-foljetti ta' l-injam innaqqsu ħafna mill-ħsara li ssir lill-frott bil-qasab u l-virgi talqfief u l-qratal.

Tqassim ta' Żraġen

F'Malta u Għawdex hawn madwar 12,000 tomna dwieli. It-talba għaż-żraġen qiegħda tiżdied ta' kuljum. Id-Dipartiment tal-Biedja għamel u qiegħed jagħmel ħiltu kollha mhux biss biex jagħleb il-mard li jista' jirkeb liddwieli iżda wkoll billi qed iqassam bl-eluf żraġen safja u li ċertu mard ma jistax għalihom. Biex jgħin din l-industrja l-Gvern kien saħansitra żied id-dazju fuq l-inbid ta' barra u issa ma baqax ħlief li sew il-bdiewa kif ukoll l-għassara jimxu sewwa u bil-ħaqq fin-negozju tagħhom biex din l-indusrtrja ġdida tkun ta' ġid, barka u riżq għal dawk kollha li jmissu magħha.

SISTEMI TA' TISQIJA TAR-RABA'

(Jissokta mill-faċċata 3)

li jħaffru mal-40 pied kuljum. B'dan is-sistema ta' taħfir ta' spejjer ta' l-ilma ġieri, il-Gvern iffranka ħafna spejjeż lill-bidwi sew għat-taħfir ta' l-ispejjer kemm għall-ispiża tal-mutur ta' l-ilma.

Il-Gvern minn sentejn 'il hawn ħa ħsieb iħaffer u jibni ġibjuni għall-ippumpjar ta' l-ilma, iwaqqaf makkinarji ta' l-ippumpjar u jipprovdi bl-ilma għar-raba' tas-saqwi billi jwassal l-ilma tal-ġibjuni bis-saħħa ta' kanen f'dawk l-egħlieqi ta' l-inħawi kollha ta' l-oqsma li qegħdin filbiċċa art ta' raba' tas-saqwi fein il-Gvern ħaffer il-ġibjuni.

B'riħet dan is-sistema l-bidwi jiġi li jiffranka s-sienja, il-bhima tal-miexi u spejjeż oħra biex iwaqqaf mitħna tarriħ jew pompa tal-mutur, barra mill-ispejjeż tat-tħaffir tal-ġiebja. Kulma ħallas il-bidwi 6s. u 8d. fit-tomna.

Il-kanni ta' l-ilma għat-tisqija ta' dan ir-raba' saqwi huma komposizzjoni maħdumin il-Palestina. Meta jitwettaq għalkollox il-proġett tat-tisqija, dan ir-raba' saqwi jiżdied bil-ħamsin fil-mija.

Biż-żieda tar-raba' saqwi aħna għandna nbiddlu l-kampanja ta' Malta fl-Isbaħ gnien tal-Gzejjer tal-Mediterran.